

Informacije

o osnovnim crtama krivičnog postupka za maloletnike

Kao licu koje je optuženo¹ za neko krivično delo ovim dobijate informacije o tome kako po pravilu teče krivični postupak. Svrha ovih opštih napomena je da vama i vašim roditeljima/zakonskim zastupnicima² pruže pregled nad sadržajem i nad tokom krivičnog postupka za maloletnike. Na vaš postupak se ne odnose sve od ovde navedenih tačaka. Ukoliko vi ili vaši roditelji/zakonski zastupnici imate dodatna pitanja ili želite nešto izneti što bi bilo važno za vaš postupak, obratite se svom braniocu, tužilaštvu ili nadležnoj policijskoj stanici. Ukoliko ste dobili optužnicu i imate pitanja u pogledu postupka, možete se obratiti Sudu za maloletnike³. Tokom celog postupka možete tražiti savet i pomoć od Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima (vidi ispod tačku 3).

1. Kako počinje istražni postupak?

Ukoliko se sumnjicate da ste počinili krivično delo, tužilaštvo i policija će pokrenuti istražni postupak protiv vas. Ukoliko ste u trenutku počinjavanja dela **maloletnik** (tj. 14 do 17 godina starosti), primenjivaće se krivično pravo za maloletnike. Cilj krivičnog zakonodavstva za maloletnike nije primarno da vas kazni, nego da vas podstakne na razmišljanje o svom delu i pre svega da vas spreči da počinite dalja krivična dela. Ukoliko ste u trenutku počinjavanja dela bili **mlađi punoletnik** (tj. između 18 i 20 godina starosti), pod određenim preduslovima, naime ako u trenutku počinjenja dela u svom ličnom razvoju budete na istom nivou kao maloletnik ili se kod dela radi o tipičnom maloletničkom kršenju zakona, primenjivaće se takođe krivično zakonodavstvo za maloletnike.

Za krivični postupak protiv maloletnika pretežno važe ista pravila kao i za krivični postupak protiv odraslih. Tužilaštvo i policija moraju pritom istražiti sve okolnosti koje služe rasvetljavanju krivičnog dela koje vam se stavlja na teret. To mogu biti **kako otežavajuće tako i olakšavajuće okolnosti**. Kod svih istražnih radnji protiv vas, mora se poštovati **princip srazmernosti**. To znači da su dozvoljene samo one mere koje u najmanjem obliku ograničavaju vaša prava, a pritom imaju iste izgleda za uspeh kao druge potencijalne mere.

2. Koja prava imate, ako ste optuženi?

Još pre nego što tužilaštvo odluči da li će vaš postupak doći pred sud, imate priliku da se u tzv. **ispitivanju optuženog** izjasnite o delu koje vam se stavlja na teret. Najkasnije sa početkom ispitivanja će vam se saopštiti šta vam se stavlja na teret.

¹ U ovom informativnom listu se zbog bolje čitljivosti isključivo koristi muški rod. Međutim, time se uvek misli na lica svih polova i polnih orijentacija.

² Ukoliko u nastavku bude reči o „roditeljima/zakonskim zastupnicima“, time se uvek misli i na vaše **staratelje**.

³ Na osnovnim sudovima, sudove za maloletnike predstavljaju sudije za maloletnike i porotni sud za maloletnike, a kod pokrajinskog suda je to komora za maloletnike. Ukoliko se sledeći navodi odnose na sudove za maloletnike, oni će važiti i u retkim slučajevima kada se krivični postupak za mlade prebaci na sud za punoletna lica.

Možete se izjasniti tokom tog ispitivanja, **ali niste dužni da to uradite**. Možete **podneti zahtev** da se **prikupe dokazi** koji su olakšavajući za vas, kao npr. ispitivanje drugih svedoka.

Ukoliko imate **manje od 18 godina**: po pravilu se moraju informisati vaši roditelji/zakonski zastupnici još pre ispitivanja, i to u istom obimu kao što ste vi informisani. Osim toga, vaši roditelji/zakonski zastupnici isto **kao i vi imaju pravo da budu saslušani te da postavljaju pitanja i podnose zahteve**.

Sve što kažete tokom ispitivanja biće zapisano u protokolu kojeg vi potom potpisujete. Na kraju ispitivanja treba da detaljno pročitate da li je vaša izjava tačno zapisana. Osim toga je moguće da tužilaštvo ili policija **kamerom i mikrofonom snimi ispitivanje**. Ukoliko se vaše ispitivanje bude snimalo, možete uložiti prigovor protiv prosleđivanja snimka licima koja imaju pravo uvida u akte. Prepuštanje snimka ili izdavanje kopija drugim organima, osim onih ovlašćenih za uvid, dozvoljeno je isključivo uz vaše odobrenje.

Ukoliko imate **manje od 18 godina**: možete tražiti da vas roditelji/zakonski zastupnici **prate tokom ispitivanja i drugih istražnih radnji**, ukoliko ne postoje razlozi koji tome protivreče.

Izuzeci su npr. slučajevi kada nije moguće kontaktirati vaše roditelje/zakonske zastupnike u adekvatnom vremenskom roku ili kada su i oni pod sumnjom da su umešani u delo koje vam se stavlja na teret. U tom slučaju se mora informisati **drugo punoletno lice od vašeg poverenja**, koje po pravilu možete sami odabrati i koje potom sme prisustvovati vašem ispitivanju i drugim istražnim radnjama.

Vi odn. vaši roditelji/zakonski zastupnici mogu u svakom trenutku **o sopstvenom trošku** angažovati **branioca po sopstvenom izboru** koji će vam pružati podršku.

Ukoliko je shodno zakonu neophodna odbrana, pre prvog ispitivanja će vam sud samoinicijativno dodeliti **tzv. branioca po službenoj dužnosti** – čak iako ne podnesete zahtev – ukoliko vi ili vaši roditelji/zakonski zastupnici već niste angažovali branioca. Možete predložiti određenog branioca po službenoj dužnosti. Vaše ispitivanje bi se u tom slučaju moralo odgoditi na adekvatan period kako bi branilac mogao učestvovati. **Troškove branioca po službenoj dužnosti** isprva će snositi država. Ukoliko budete osuđeni, postoji mogućnost da ćete na kraju morati snositi ove troškove.

Odbrana može biti neophodna kada je delo koje vam se stavlja na teret naročito teškog karaktera ili kada se očekuje kazna za maloletnike. Nezavisno od toga, vi možete policiji ili tužilaštvu u svakom trenutku podneti pismeni ili usmeni zahtev za dodelu branioca po službenoj dužnosti. O vašem zahtevu će odlučiti sud ili tužilaštvo koje može doneti privremenu odluku, i to pre vašeg ispitivanja ili prepoznavanja osumnjičenog.

Vi ili advokat kog ste angažovali ili koji vam je dodeljen po službenoj dužnosti možete najkasnije po završetku istrage **uzeti uvid u akte** kako bi stekli sliku o stanju istrage.

3. Učešće Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima (pomoć maloletnicima u krivičnim postupcima)

Pomoćno telo za maloletnike u sudskim postupcima, kojeg čine socijalni radnici koji rade za Službu za mlade, biće obavješteno o optužbama i istražnom postupku protiv vas po pravilu još pre vašeg prvog ispitivanja, a najkasnije neposredno posle ispitivanja. Predstavnik Pomoćnog tela za maloletnike će vas pozvati na razgovor kako bi više saznao o vašim životnim i porodičnim okolnostima, vašem dosadašnjem životu i svim drugim okolnostima vezanih za vašu ličnost koje su od značaja. Na taj razgovor možete ići u pratnji roditelja/zakonskih zastupnika). Predstavnik Pomoćnog tela za maloletnike će o tom razgovoru izvestiti tužilaštvo, a posle podizanja optužnice i Sud za maloletnike. To važi i kada želite s njim da razgovarate o delu koje vam se stavlja na teret, jer on ne podleži obavezi čuvanja tajnosti.

Pritom će se naročito razgovarati o tome kako je najbolje reagovati na delo koje vam se stavlja na teret. Tom prilikom se i proverava da li u obzir dolaze mere podrške za maloletnike ili druge mere koje bi podizanje optužnice ili presudu učinili suvišnim. Stoga Pomoćno telo za maloletnike u sudskim postupcima treba da još pre podizanja optužnice dostavi tužilaštvu prvi stav.

Zadatak Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima jeste da vam pomaže tokom celog postupka, na način kako to iziskuju vaša situacija i okolnosti.

4. Odluka tužilaštva: Obustavljanje postupka ili tužbe?

- Najkasnije posle završetka policijske istrage, vaš postupak se prebacuje na tužilaštvo. Tamo će evaluirati dosadašnji rezultate istrage. Ukoliko tužilaštvo dođe do zaključka da vi **niste počinilac** dela ili da verovatno neće moći dokazati da ste počinili delo, postupak će se **obustaviti**, što po pravilu znači i okončavanje postupka.
- Čak i kad prema mišljenju tužilaštva **dolazite u obzir kao počinilac**, taj postupak ne mora nužno da završi optužnicom odn. sudskom raspravom. Tužilaštvo pod određenim okolnostima može i obustaviti postupak, npr.
 - uz opomenu u okviru razgovora kod tužilaštva ili policije, ponekad i kod sudije za maloletnike,
 - uz nadoknadu štete ili uz takozvano poravnanje počinioca i žrtve,
 - u pogledu razgovora koji se vodi kod Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima ili kada prihvatite ponude programa podrške za maloletnike,
 - uz vaše prihvatanje obavljanja društveno-korisnog rada,
 - ukoliko je već preduzeta adekvatna vaspitna mera ili je pokrenuta,
 - ali i kada je delo koje se stavlja na teret bez značaja.
- U suprotnom će tužilaštvo podići **optužnicu** kod suda za maloletnike. Sud za maloletnike tada odlučuje da li će se održati glavna rasprava.

Optužnica se podiže samo ako se posle detaljnog razjašnjavanja činjeničnog stanja i pravne evaluacije može sa **velikom verovatnoćom** dokazati da ste počinili krivično delo.

5. Podignuta je optužnica protiv vas – šta je sledeće?

Posle pristizanja optužnice kod Suda za maloletnike najpre se proverava sa nezavisnog stanovišta da li se možete optužiti prema dosadašnjem stanju istrage. Sud za maloletnike će vama i vašim roditeljima/zakonskim zastupnicima **dostaviti optužnicu** (formalna dostava) i odrediti vam rok, unutar kog treba da se izjasnite o optužbama koje vam se stavljaju na teret i u kom možete zahtevati prikupljanje određenih dokaza. Vaš branilac ili po pravilu vi sami, ako nemate branioca, možete posle podizanja optužnice iskoristiti pravo uvida u akte.

Između trenutka optužnice i glavne rasprave možete na primer:

- ukoliko se to već nije desilo, da što pre stupite u kontakt sa predstavnikom Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima kako biste sa njim razgovarali o daljim koracima kao što je izvinjenje, nadoknada štete oštećenom ili učestvovanje u ponudama pomoći za mlade
- da pismeno navedete dosad navedene svedoke ili da ta lica povedete na ročište,
- ukoliko se to već nije desilo, da angažujete branioca kojeg morate sami platiti ili da podnesete zahtev za branioca po službenoj dužnosti.

6. Kako se odvija glavna rasprava?

U slučaju da sud dozvoli optužnicu i da dođe do glavne rasprave, po pravilu ćete dobiti poziv na ročište nekoliko nedelja, a najkasnije jednu nedelju pre glavne rasprave.

Na ročištu glavne rasprave smete i **morate** da se pojavite!

Ukoliko izostanete bez opravdanja, sud može naložiti da se **policijskim merama dovedete** na ročište. Sud u pojedinačnom slučaju može – iz razloga što niste dobrovoljno došli – naložiti vaše **lišavanja slobode** i vaš pritvor do sudske rasprave.

Pored vas na raspravi učestvuju između ostalog jedan ili više sudija, tužilac, zastupnik Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima i vaš branilac (ukoliko je angažovan ili dodeljen po sopstvenoj dužnosti).

Ukoliko imate **manje od 18 godina**: po pravilu **u sudskoj raspravi smeju učestvovati i vaši roditelji/zakonski zastupnici**. Ukoliko oni u izuzetnom slučaju budu isključeni ili ih privremeno bude nemoguće kontaktirati, sud će dozvoliti prisustvo drugom pogodnom punoletnom licu vašeg poverenja.

Sudska rasprava će se po pravilu održati **bez učešća javnosti, ukoliko ste u trenutku počinjenja dela bili mlađi od 18 godina**, tj. bez posmatrača i bez novinara. Ukoliko vi ili lice koje je zajedno s vama optuženo imate 18 godina i više, glavna rasprava će po pravilu biti javna. U tom slučaju možete podneti zahtev da sud isključi javnost u vašem interesu ili u interesu lica koje je optuženo zajedno s vama.

Sudska rasprava se po pravilu odvija na sledeći način:

- Nakon što su svedoci poučeni o svojoj obavezi davanja istinitih izjava i upućeni da privremeno napuste sudsku salu, sudija će vam postaviti **nekoliko pitanja radi prikupljanja ličnih podataka**, koje morate odgovoriti istinito (obavezni su navodi o imenu, adresi, datumu rođenja). Potom tužilac čita optužnicu.
- Sudija vas potom poučava, između ostalog, o vašem **pravu da odbijete davanje izjave**. Ukoliko ste spremni dati izjavu, možete iz vaše perspektive ispričati tok događaja za delo koje vam se stavlja na teret. Sudija ili sudije kao i drugi učesnici u postupku imaju pravo da vam postavljaju pitanja.
- Tokom **izvođenja dokaza** sud za maloletnike će eventualno ispitati svedoke, saslušati veštake, pročitati dokumente i razmatrati dokazne materijale. Isto tako i vi – što se odnosi i na vaše roditelje/zakonske zastupnike – smete postavljati pitanja svedocima i veštacima. Trebalo bi da uvek pitate, ukoliko nešto niste razumeli!
- Sud za maloletnike će saslušati i **zastupnika Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima**. On će sud izvestiti o vašem dosadašnjem razvoju i o vašoj trenutnoj ličnoj situaciji. Osim toga će zauzeti stav o tome da li ste krivičnopravno odgovorni za delo koje vam se stavlja na teret odnosno, ukoliko ste već bili punoletni prilikom počinjenja dela, da li su primenjive mere predviđene za maloletnike ili se mogu primenjivati kazne namenjene za punoletnike. Pored toga, zastupnik Pomoćnog tela za maloletnike u sudskim postupcima će reći nešto i o merama koje dolaze u obzir, u slučaju da budete proglašeni krivim.
- Na **kraju izvođenja dokaza** sudija će pročitati još izvod iz vašeg registra kažnjavanja prema postupku za maloletnike kako bi se utvrdilo da li su protiv vas vođeni krivični postupci i da li postoje izrečene osude protiv vas. Sud za maloletnike postupak može još uvek obustaviti uz eventualne naloge (vidi ispod tačku 7). U suprotnom će tužilac i vaš branilac, ukoliko imate branioca, podneti zahtev kakvu odluku da donese sud za maloletnike u svojoj presudi. Potom vi i vaši roditelji/zakonski zastupnici imate priliku da nešto kažete i da sami podnesete određen zahtev (tzv. poslednja reč).
- Na kraju glavne rasprave **sudija saopštava presudu** i obrazlaže je. Ukoliko budete osuđeni, objasniće vam na kraju i koje mogućnosti imate vi i eventualno vaši roditelji/zakonski zastupnici da date tu presudu na ispitivanje od strane suda više instance.

7. Koje odluke može doneti sud?

- Oslobađanje

Ukoliko sud za maloletnike dođe do ubeđenja da niste počinili delo koje vam se stavlja na teret ili da vam se ne može dokazati predmetno delo, izreći će vam oslobađajuću presudu.

- Obustavljanje postupka

Sud za maloletnike može i u toku glavne rasprave uz saglasnost tužilaštva i uz eventualno određivanja naloga obustaviti postupak. To dolazi u obzir npr. kada se već sprovodi

određena vaspitna mera ili je pokrenuta. Krivični postupak se može okončati bez daljeg krivičnog gonjenja i bez sudske presude.

- Osuda

Ukoliko sud za maloletnike dođe do ubeđenja da ste počinili delo koje vam se stavlja na teret, proglasiće vas krivim i odrediće vam jednu ili više mera, što u zavisnosti od okolnosti može sezati do određivanja kazne zatvora za maloletnike. Ukoliko ste pri počinjavanju dela bili mlađi punoletnik, a sud za maloletnike primeni krivično pravo za odrasle, odrediće vam u zavisnosti od činjeničnog stanja novčanu kaznu ili kaznu zatvora.

U zavisnosti od vašeg ličnog stepena razvoja i stava prema delu, sud za maloletnike može npr.

- izreći upozorenje,
- dati nalog za društveno-korisni rad,
- naložiti da platite određen novčani iznos nekoj društveno-korisnoj ustanovi,
- doneti odluku da na određen period dobijate podršku od strane tutora ili da iskoristite druge ponude pomoći i podrške,
- narediti učestvovanje u kursu socijalnog treninga ili u postupku poravnanja sa oštećenim (naročito postupak poravnanje počinioca i žrtve),
- osuditi na maloletnički vaspitni pritvor na trajanje od najviše četiri nedelje,
- osuditi na maloletničku kaznu čije odsluženje može eventualno biti uslovno, ukoliko niste osuđeni na period duži od 2 godine,
- naložiti sekundarne posledice kao što je zabrana izdavanja vozačke dozvole ili oduzimanje oruđa koje je korišteno za počinjavanje dela ili oduzimanje dobiti stečene iz počinjenog dela („plen“).

Sud za maloletnike će vam osim toga objasniti šta **možete preduzeti, ukoliko niste saglasni sa presudom.**

Imate **pravo na ispitivanje** donesenih mera i odluka u celokupnom krivičnom postupku, ukoliko ste mišljenja da su time povređena vaša prava. Tu spadaju i posebni pravni lekovi protiv presude, koje mogu uložiti i vaši roditelji/zakonski zastupnici u vašu korist. Tužilaštvo može uložiti pravni lek kako u vašu korist tako i protiv vas.

Ukoliko se protiv presude ne uloži blagovremeno pravni lek ili pravni lek više ne bude dozvoljen, mere koje je presuda predvidela će se izvršiti.

Imate još **pitanja** ili vam je potrebna **pomoć**?

I u vašoj blizini postoje savetovališta i Službe za mlade. Nemojte se ustručavati da iskoristite ponudu stručne podrške.

Naravno da su vam u svakom trenutku na raspolaganju referenti za maloletnike lokalne policijske stanice koji će vam dati savet i pružiti pomoć.

